

TEMELJNO NAČELO MARIOLOGIJE

Dr Rudolf BRAJČIĆ

Nijedna znanost, pogotovo nijedan filozofski i nijedan teološki traktat nije skup razbacanih među sobom nepovezanih spoznaja. Sistematičnost, harmonična povezanost, uraslost pojedinih dijelova u jedno tijelo jest ono što jednu znanost upravo čini znanost. Zato svaka znanost teži za svojim prvim i temeljnim načelom iz kojega sve izlazi i u koji se sve može natrag sliti.

Ni mariologija se ne može toga odreći ako želi biti znanstvena disciplina. Međutim ona u toj svojoj težnji nailazi na poteškoće. Dok znanosti općenito raspravljaju o predmetima u *općenitosti*, mariologija se bavi jednom *konkretnom* individualnom osobom. Dok teološke discipline govore o *biti* vrhunaravnih objekata (Krist, sakramenti itd.), u mariologiji se govori o *svojstvima* jedne osobe, o Marijinu bogomaterinstvu, bezgrešnom začeću i ostalima. Dok se u drugim disciplinama govori o *samostalnom* djelovanju bića, u mariologiji se raspravlja o Marijinoj *suradnji* s otkupiteljskim Kristovim činom.

Sve to vodi do toga da je u mariologiji problem njezina temeljnog načela na poseban način zaoštren.¹ Svrha je ove kratke rasprave dati najprije prikaz mišljenja o tom problemu u bitnim crtama, a onda iznijeti naše mišljenje.

No, prije nego iznesemo razna mišljenja o temeljnom stavku, na kojem počiva čitava mariologija, pogledajmo što se zapravo razumijeva pod temeljnim načelom (*principium fundamentale*) jednog teološkog traktata općenito.

1. TEMELJNO NAČELO TEOLOŠKOG TRAKTATA OPĆENITO

Pod temeljnim načelom u teološkom traktatu razumijevamo prvi stavak iz kojega kao izvodi izlaze ostali stavci u tom traktatu. Na taj način cijeli traktat nastaje kao stablo iz jednog korijena, kao sistem izvoda iz jednog načela.

1. Vidi G. ROSCHINI, *Mariologia* I, Rim 1947, str. 323–337; C. DILLENCHNEIDER, *Le principe premier d'une théologie mariale organique. Orientation*, Paris 1956; P. LUSTRISSIMI, *Il principio fondamentale di Mariologia*, u *Marianum* 21(1959)253–269; G. de BROGLIE, *Le „principe fondamental“ de la théologie mariale*, u *Maria* VI, Paris 1961, str. 297–365; K. RAHNER, *Mariologie* u *LThK* VII (1962) 84–87.

Prvi stavak u teološkom traktatu uvijek je objavljena datost. Izvodi iz te datosti vrše se metafizičkim filozofskim instrumentarijem, kažu metafizičkom dedukcijom.²

To je jasno i razumljivo. Ali ovo što slijedi teško je razumljivo: „Objava nije skolastička filozofija naprosto. Njezine stvarnosti, naime vrhunaravna otajstva, ne mogu se metafizičkim pojmovima jednostavno iscrpiti. Stoga ne možemo reći da ih govor o njima bez daljnega pokriva. Samootudjenje je teologije kada netko na čisto filozofski način barata s izrazima iz objave kao što su Sin Božji, Majka Kristova, Glava, (Otajstveno) Tijelo, a da se ne obazire na njihov sadržaj i na mogućnost izvoda iz njih u skladu s kontekstom izvora objave. Što je s činjenicom bogomaterinstva dano a što nije, metafizika (bogo)materinstva ne dopušta nam primarno reći, nego Sv. pismo kroz crkvenu predaju.” Tako Alois Müller.³

Zašto taj tekst smučuje?

S jedne strane se kaže da je temeljno načelo u teološkoj disciplini uzeto iz objave, pa bismo mogli očekivati da metafizička dedukcija ima slobodu deduciranja, ali se s druge strane kaže da u deduciranju budemo oprezni, da ne „izletimo” iz objave. Zašto oprezni? Dedukcija je građena na nužnosti. Zar objava može ići protiv onoga što *nužno* slijedi iz njezinih vlastitih stavaka? Drugo bi bilo kad bi netko započeo teologiziranje s pojmom čiji *sadržaj* ne bi uzео iz objave ili tijekom teologiziranja zaboravio na nj. Ali tko tako redovito radi?

Ipak gornji tekst ima pravo kad poziva na oprez. Zašto?

Dedukcija je tautološke naravi. Pomoću nje ne možemo doći do novih tekovina, do više spoznaje nego što smo je imali u temeljnom načelu. Nije li možda to razlog da se iskazuje nepovjerenje metafiziciranju u mariologiji i zahtijeva neprestana veza s objavom u kojoj se nalazi ono više od temeljnog načela (Marijini privilegiji), a do čega dedukcija iz čisto temeljnog načela ne može doći?

Svakako s metafizičkom dedukcijom u teološkom traktatu općenito nešto nije u redu. Alois Müller, eto, skreće pažnju na oprez. Drugi opet kažu: Bog je sve u svojim djelima uredio u mudrosti. Dedukcija nas vodi tragom te mudrosti.⁴

To iskazivanje povjerenja dedukciji s jedne strane i sumnjičenje u nju i njezine snage na području objave (a bit će tako i na području filozofije) s druge strane, predznak je onog razmimoilaženja među autorima, do kojeg će doći kada budu konkretno postavljali prvi i temeljni mariološki stavak, iz kojeg bi se trebala organski razviti čitava mariologija.

I mi ćemo predložiti svoj stavak za koji mislimo da može i mora poslužiti za temeljno načelo mariologije. No prije nego iznesemo taj stavak, reći ćemo dvije-tri o načinu dolaženja do novih spoznaja iz jednog temeljnog i prvog stavka.

2. G. M. BARTOLOMEI, *La maternità divina di Maria in se stessa e come primo e supremo principio della Mariologia*, u DTh(P), 60(1957)160–193.

3. A. MÜLLER, *Marias Stellung und Mitwirkung in Christusereignis*, u J. FEINER i M. LÖRER, *Mysterium Salutis*, 3/2, Einsiedeln–Zürich–Köln 1969, str. 408–409.

4. C. DILLENCHNEIDER, *Le principe premier d'une théologie mariale organique. Orientation*, Paris 1956, str. 19.

Recimo odmah da to nije dedukcija temeljena na analitičkim sudovima. Takva dedukcija ne vodi k novim sudovima i spoznajama, s njom ne izlazimo u novu stvarnost, pa se s njom ne može izgraditi jedan sistem sastavljen od više *različitih* stavaka, jer se dedukcijom vrtimo uvijek u opsegu istog pojma.

U novu se stvarnost kreće sa sintetičkim sudovima a priori. Oni u svom predikatu sadrže formalno više od subjekta. To je njihova velika prednost, koja ih čini prikladnim instrumentom za izgradnju logične cjeline s *raznim* formalnim dijelovima kao što su to filozofski i teološki traktati.

U sintetičkim sudovima a priori subjekt je stvarnost prvog i temeljnog stavka, a predikat nešto što se formalno razlikuje od subjekta. Eto novih formalnih jedinica, novih spoznaja. Eto građe za podizanje zgrade.

No, to što se u njima *formalno* razlikuje od subjekta, od stvarnosti prvog i temeljnog stavka, ne razlikuje se od nje *stvarno*, nego je stvarno s tom stvarnošću identično. Eto povezanosti svih novih spoznaja s prvim i temeljnim stavkom.

Ali kako uz jedan subjekt, uz stvarnost prvog i temeljnog suda, nužno vežemo predikat koji je formalno izvan pojma izražena subjektom? Sigurno ne dedukcijom nego metafizičkom kontemplacijom. Sintetički sudovi a priori su transcendentelni odnošaji. Do odnošaja kao odnošaja ne dolazimo deduciranjem nego promatranjem termina i subjekta, čija je bit i bitni sadržaj fundament odnošaja.

Na taj način u jednom teološkom traktatu postoji *bit* glavnog i temeljnog pojma prvog stavka i transcendentelni odnošaji tog subjekta prema *raznim* terminima, tj. njegova vlastitost, a više u jednom traktatu ni ne možemo imati.

Ako se uz *bit* glavnog pojma mogu vezati suprotne vlastitosti s obzirom na isto pitanje, a to je slučaj u mariologiji, tada se treba neprestano obazirati na objavu da se vidi u kojoj je varijanti vlastitosti ostvaren glavni pojam. To navraćanje na objavu ne znači trganje s glavnim pojmom, glavnim stavkom, nego provjeravanje kako se on ostvario. Tako npr. za jedan ljudski subjekt ne mogu reći da li je muško ili žensko time što znam da je čovjek. Iz toga da je čovjek znamo samo to da je nužno muško ili žensko, a tek okretanjem k iskustvu doznajemo što je, pa zaključujemo da je tom subjektu kao čovjeku npr. vlastitost biti muško a ne biti žensko ili obratno, i to na temelju načina ljudske naravi kako je u njemu ostvarena.

To je u glavnom i bitnom sve što smo htjeli reći o načinu kojim se iz prvog stavka kreće k izgradnji jednog traktata. Ne ide se deduciranjem nego metafizičkom kontemplacijom na temelju iskustva.

A sada tek prijedimo na konkretno pitanje: koji je temeljni stavak mariologije?

2. TEMELJNO NAČELO MARIOLOGIJE

Svi se odgovori na pitanje o temeljnom načelu mariologije svode na tri tipa: na metafizičko-spekulativni, na biblijsko-pozitivni i na biblijsko-spekulativni tip.

Tipični predstavnik metafizičko-spekulativnog tipa je T. M. *Bartolomei*. On naglašava da se iz njegova načela „*najsavršenije* bogomaterinstvo” („maternita di-

vina *perfettissima*”, koje se razlikuje od „bitnog bogomaterinstva” i „konaturalnog bogomaterinstva” mogu izvesti metafizičkom dedukcijom svi stavci o Mariji. O Marijinim privilegijama kaže: „Da se ti privilegiji deduciraju, dovoljno je služiti se razumom.”⁵ Opasnost je, kažu proti Bartolomeju, da se u pojam „*najsavršenije bogomaterinstvo*” unaprijed strpa sve što se iz njega želi izvesti.⁶

Za tipičnog predstavnika drugog tipa možemo uzeti Dillenschneidera, koji za temeljno načelo predlaže „*mesijansko bogomaterinstvo*” (biti majka mesije). Tu se bogomaterinstvo stavlja u kontekst s objavom.⁷ Uz bogomaterinstvo se za temeljno načelo uzima još jedan biblijski pojam (pojam mesije). Time se odstupa od uvjeta da temeljno načelo bude jedan pojam, a ne dva.

Treći tip zastupaju Scheeben, Semmelroth, Rahner. Za Scheebena je temeljni pojam mariologije „*bogozaručničko materinstvo*”,⁸ za Semmelrotha je to „*praslিকা Crkve*” (Urbild der Kirche). Za Rahnera je to „*najsavršenija otkupljenica*”.¹⁰

Iz svih je prijedloga očito da se ide za tautološkom dedukcijom. U temeljni proširen pojam postavlja se sve što se zatim iz njega želi deducirati, da bi se zadovoljilo slici Marije kakvu daje objava, a koju teologija treba predstaviti znanstvenom naučnom sintezom. Budući da im to nije lako iz dva razloga: 1. zato što je teško jednim pojmom, pa i složenim, obuhvatiti sve Marijine privilegije i 2. zato što je teško ustanoviti da li je to baš vrhovni pojam s kojim mislimo da smo sve obuhvatili ili se isto tako „*sve*” može obuhvatiti i nekim drugim – autori se razilaze i raspršuju na razne strane u stvari koja bi trebala biti zajedničko dobro svih.

Ali što je razlog toj diobi duhova? Predmet koji obrađuju? Međutim, Marija je divno i harmonično biće, nije čudovište među ostalim bićima da bi morala stvarati poteškoću nastojanju objedinjavanja spoznaje o njoj. Ograničenost ljudskog uma? Ali ne radi se o misteriju nego o sistematizaciji jednog izvjesnog broja spoznatih istina koje brojem zaostaju za brojem u ostalim teološkim traktatima. Metoda kojom se pristupa problemu? Jedino ona može biti razlogom neslaganja autora. Mora u njoj biti nešto nesavršena, nedorečena i nesagledana do kraja.

I doista. Npr. Semmelroth i Rahner predlažu za temeljno načelo mariologije *vlastitosti bogomaterinstva*. „*Praslিকা Crkve*” (Semmelroth), odnosno „*najsavršenija otkupljenica*” (Rahner) nisu naime ništa drugo nego vlastitosti Marijina bogomaterinstva. Iz vlastitosti ne možemo dedukcijom izvesti biće. Redovito postupamo obratno. Prema tome je nemoguće iz „*praslík Crkve*” i „*najsavršenije otkupljenice*” deducirati bogomaterinstvo, kako bi htjeli spomenuti autori. A ako oni misle da je to ipak moguće, tada je jasno da u metodi vlada nejasnoća, barem kako mi mislimo.

5. T. M. BARTOLOMEI, Nav. dj., str. 192.

6. Vidi komentar o tome F. VACAS, *Maternidad divina di Maria*, Manila 1952.

7. C. DILLENCHNEIDER, Nav. dj., str. 172.

8. M. J. SCHEEBEN, *Dogmatik V/2*, Freiburg 1954, str. 348.

9. O. SEMMELROTH, *Urbild der Kirche*, Würzburg 1950, str. 39 sl.

10. K. RAHNER, *Le principe fondamental de la théologie mariale* u RSR 42(1954), 503.

Ne čudi nas da u takvoj situaciji A. Müller konačno izjavljuje: „Svrnimo ponovno pogled na temeljno načelo mariologije. Unaprijed odbacimo zahtjev da iz njega moramo nužno i racionalno izvesti sve istine o Mariji prema formuli: U pretpostavci temeljnog načela svak može sam doći na sve istine date o Mariji. Ovdje morno naglasiti da nam konkretne učinke Božjih određenja može saopćiti samo Bog.”¹¹

Drugim riječima, prema autoru u mariologiji nema temeljnog načela kao u ostalim teološkim traktatima. Ali, da li je autor svjestan da je time odbacio mogućnost mariologije kao spekulativne sinteze?

3. NAŠE MIŠLJENJE

U proširenu metafiziku ne uvodi dedukcija nego metafizička kontemplacija. Tako ni u mariologiju, koja je proširena spoznaja Marijina bogomaterinstva, ne uvodi dedukcija iz pojma bogomaterinstva nego stavljanje toga pojma (u objektivnom smislu) u odnos prema raznim objavljenim realitetima.

Tako npr. Marijino sudjelovanje u otkupljenju ne možemo naći u formalnom sadržaju bogomaterinstva niti ga odatle možemo izvesti dedukcijom. Marijino bogomaterinstvo se moglo ostvariti u jednom drugom redu koji ne bi bio potreban otkupljenja (Scotova vizija utjelovljenja). Međutim, uzmimo pojam bogomaterinstva i kanimo se svakog deduciranja te pokušajmo potražiti njegove vlastitosti metodom kojom se vlastitosti uopće otkrivaju. Do čega ćemo doći?

Stavimo pojam bogomaterinstva u odnos prema Kristovu djelu otkupljenja, za koje saznajemo iz Sv. pisma, kao što pojam bića stavljamo u odnos prema razumu i volji. Pri tome otkrivamo neposrednošću promatranja da je Mariji na temelju njezina *majčinstva* mjesto sudionice u Kristovim patnjama, a na temelju *bogomajčinstva* da je njezino sudjelovanje izvedeno u milosti, pa prema tome zasluženo u onom redu u kojem je Marija po milosti. Kažem otkrivamo, a ne dokazujemo jer se odnošaji ne dokazuju nego promatranjem subjekta i termina ustanovljuju. Sličnost između dva bića ne dokazujemo nego utvrđujemo.

I budući da Marijino sudjelovanje u otkupljenju ne izvodimo deduciranjem iz bogomaterinstva, nego otkrivamo stavljajući ga u odnos s Kristovom mukom, nije nam teško reći zašto Marija ne bi bila suotkupiteljica u jednom drugom redu koji ne bi bio potreban otkupljenja, premda se u ovom redu ta njezina vlastitost temelji na biti bogomaterinstva. Njezino se naime bogomaterinstvo u tom slučaju ne bi uopće stavljalo u odnos prema otkupljenju. Bez termina nema odnošaja. Bila bi pak i u tom redu potencijalna suotkupiteljica, jer bi i u tom redu njezino bogomaterinstvo ostalo temeljem za transcendentni odnošaj sudioništva u otkupljenju, premda zbog izostanka termina (otkupljenja) taj temelj ostaje neaktualiziran.

Što vrijedi za njezino sudjelovanje u Isusovoj mucu, to valja i za sudjelovanje u Isusovu uskrsnuću, jer je pashalni misterij kao djelo otkupljenja nedjeljiv.

11. A. MÜLLER, Nav. dj., str. 413.

S obzirom na Marijino djevičanstvo u istom smo položaju. Ono se ne da deducirati iz Marijina bogomaterinstva. No, ako pojam bogomaterinstva stavimo u odnos prema *načinu* na koji može biti ostvaren, vidimo da je u njegovoj biti da se ostvari na djevičanski ili bračni način, da je bit bogomaterinstva ostvarljiva i na jedan i na drugi način,¹² pa će način na koji bude ostvarena u majci postati vlastitost *te* majke, vlastitost *njezina* bogomaterinstva kao što je ostvarljivost na djevičanski ili nedjevičanski način vlastitost materinstva uopće. I budući da je mariologija nauka o jednoj majci s ostvarenim bogomaterinstvom, način na koji je to bogomaterinstvo ostvareno je vlastitost *te* majke i kao vlastitost njezina bogomaterinstva ulazi u nauku o njoj.

Dakako da način na koji je Marijino bogomaterinstvo ostvareno, ne možemo upoznati na temelju pojma bogomaterinstva nego jedino iz činjenice o kojoj nas izvješćuje Sv. pismo. Ali stavlajući pojam bogomaterinstva u odnos prema načinu ostvarenja, uočili smo da je ono po svoj biti ostvarljivo na dva načina, na djevičanski i bračni način, pa smo tako unaprijed vidjeli da onaj način na koji se ostvari jest vlastitost bogomaterinstva one žene koja rodi bogočovjeka i time smo to njezino svojstvo sjedinili s njezinim bogomaterinstvom kao njegovu *vlastitost*.

Božja majka je bezgrešna i bezgrešno začeta. To nije analitički sud. Prema tome ni bezgrešnost općenito ni bezgrešno začće ne možemo izvesti iz pojma bogomaterinstva kao konstitutivni elemenat toga pojma. Da dođemo do Marijine bezgrešnosti i njezina bezgrešnog začća, potrebno je i opet krenuti putem metafizičke kontemplacije, a to znači staviti pojam bogomaterinstva u odnos prema grijehu i promatranjem otkriti odnošaj Marije na temelju bogomaterinstva prema grijehu i začetku u grijehu. Pri tome zrenjem vidimo nespojivost bogomaterinstva bilo s grijehom bilo sa začetkom u grijehu, pa na temelju samog bogomaterinstva utvrđujemo da je Marija bezgrešna i bezgrešno začeta.

Iz svega ovog izlaganja proizlazi da je prema nama vrhovni i temeljni pojam u mariologiji *bogomaterinstvo*, na temelju kojega uz pomoć Sv. pisma do svih vlastitosti toga materinstva dolazimo tako zvanom metafizičkom kontemplacijom, a ne metafizičkom dedukcijom.

ZAKLJUČAK

Prije nego smo pristupili određivanju temeljnog načela mariologije, kratko smo iznijeli što se razumijeva pod temeljnim načelom jednog traktata općenito. Tu se postavlja pitanje: Kako iz temeljnog načela izvesti sve ostale istine jednog traktata? Obično se kaže da se to čini metafizičkom dedukcijom. Mi smo se založili za metafizičku kontemplaciju, kojom se formalno otkriva više nego što formalno sadrži temeljni stavak i tako traktat organski izgrađuje.

12. Kao što je broj ostvarljiv kao paran ili neparan: *Necessarium est numerum esse parem vel imparem. Summa th. 1, q. 19, a. 3, c.*

Što se tiče mišljenja o temeljnom načelu u mariologiji ona se svode na tri tipa: na metafizičko-spekulativni (Bartolomei), na biblijsko-pozitivni (Dillenschneider) i na biblijsko-spekulativni (Scheeben, Semmelroth, K. Rahner).

Mi za temelj mariologije predlažemo Marijino bogomaterinstvo, iz kojega ne dedukcijom nego metafizičkom kontemplacijom uočavamo sve vlastitosti toga bogomaterinstva u kontekstu s objavljenim realitetima.

SUMMARIUM

Antequam de principio fundamentalis totius mariologiae sermonem instituimus, breviter delineavimus, quid in ipso conceptu principii fundamentalis in genere intelligitur. Speciali attentione autem consideravimus quaestionem, quomodo ex principio fundamentalis reliquae tractatus veritates deduci possint. Auctores absque haesitatione affirmant id deductione metaphysica obtineri. Nos huic affirmationi metaphysicam contemplationem opposuimus, qua formaliter in nova veritate plus manifestatur quam in principio fundamentalis formaliter continetur, ita ut tractatus organice evolvi possit a "minus" formali ad "plus" formale.

Quod ad opiniones de principio fundamentalis mariologiae attinet, eas ad tres typos reducere possumus: in principium metaphysicum-speculativum (Bartolomei), in biblicum-positivum (Dillenschneider) et in biblicum-speculativum (Scheeben, Semmelroth, K. Rahner).

Nos proponimus nostram sententiam, secundum quam principium fundamentale mariologiae esse maternitatem divinam, ex qua omnes proprietates istius maternitatis obtinere possumus, at non deductione sed metaphysica contemplatione, in conexione tamen cum realitatibus revelatis.